

Történeti beszédaktus-kutatás: udvarias direktívák a középkori katalánban

Nagy C. Katalin (MTA-DE-SZTE)

Előadásomban a történeti beszédaktus-kutatás egyes kihívásait szeretném bemutatni egy folyamatban lévő kutatás eddigi eredményein keresztül. Bár a kutatás középkori katalán udvariassági stratégiák feltárására irányul, amelyek a *pensar* 'gondol', *voler* 'akar' és *plaure* 'tetszik' igék felszólító és kötőmódú alakjaival alkotott szerkezetek használatán alapulnak, az előadásban tárgyalt módszertani kérdések érdekesek lehetnek a magyar közönség számára is, hiszen a történeti beszédaktus-kutatás Magyarországon egyelőre kevésbé művelt terület. Különböző műfajú, 13-16. századi katalán szövegeket tartalmazó korpusz alapján amellett érvelek, hogy e szerkezetek használata a vizsgált korszakban alkalmas volt udvarias direktívák végrehajtására és már a konvencionalizálódás előrehaladott állapotát mutatja. (Úgy vélem, érdekes lehetne a *plaure* 'tetszik' igére alapozó stratégia összevetése a magyar *tessék* kifejezést tartalmazó nyelvhasználati formákkal, az itt alkalmazott elemzés és azon elméleti megfontolások, amelyek a közvetett direktívák végrehajtásának az előadásban bemutatott érdekes módját érintik, feltehetően ez utóbbira is alkalmazhatóak lennének.)

A vizsgált előfordulásokban a beszélő felszólítja a hallgatót, hogy rendelkezzen az általa kért vagy javasolt cselekvés végrehajtására vonatkozó szándékkal, hajlandósággal. A történeti adatok elemzése arra utal, hogy bár a Searle-i értelemben az említett példák nem közvetett beszédaktusok (vö. Searle 2001 [1975]: 62), ugyanakkor beszélhetünk az illokúciós aktus típuson belüli közvetettségről: az elsődleges és a másodlagos aktus illokúciós ereje megegyezik, de propozíciós tartalmuk eltér. Ezek az előfordulások, a „hagyományos” közvetett illokúciós aktusokhoz hasonlóan az udvariassággal magyarázhatóak. Az opcionálitási és közvetettségi skálán az udvariasabb beszédaktusok között helyezhetőek el.

A másik elméleti kérdés e közvetett direktívák végrehajtásának módját érinti. A vizsgált stratégia a közvetettség olyan speciális esete, amelyet Searle nem vélt lehetségesnek direktívák esetében (vö. Searle 2001 [1975]: 72), hiszen a beszélő sem nem állítja, sem nem kérdezi, hogy a hallgató akarja-e vagy szeretné-e végrehajtani a kérdéses cselekvést, hanem javasolja, felszólítja őt, hogy rendelkezzen ilyen szándékkal. Ez a stratégia az óhajtott cselekvés végrehajtásának egyik előfeltételére alapoz, így udvariasnak bizonyul azáltal, hogy a felszólítás nem magát a cselekvést, csupán az annak megtételére vonatkozó hajlandóságot érinti. Ezáltal teret enged a hallgatónak, megadva neki a választás lehetőségét, hogy végrehajtja-e a kért cselekvést, vagy nem.

A kutatás újszerű módszertannal igyekszik megfelelni a beszédaktus típusok történeti korpuszban való azonosításában és elemzésében rejlő kihívásoknak: a vizsgált szerkezetek környezetében előforduló beszédaktus igéknek nemcsak a performatív vs. leíró használatú formái közt tesz különbséget (vö. Taavitsainen – Jucker 2007), hanem külön kezeli a párbeszédes vs. narratív szövegrészekben talált előfordulásokat is. Ugyanakkor a „formától a funkcióig” haladó megközelítést a „funkciótól a formáig” haladó elemzési módszerrel ötvözi (vö. Jacobs – Jucker 1995).